

Portidum Parvum

Fordította: Széles Elréd O.P.R.

Port Royal Rend
Szent Szeverin Apátság
Kaufbeuren – Budapest
2020

Exordium Parvum¹

¹Itt kezdődnek a ciszterciek szokásai

[Előszó]

²Cîteaux-i monstori eredetéről

³Mi ciszterciek,² ezen egyház első alapítói, jelen irattal adjuk tudtul utódainknak, milyen kanonikusan, milyen hatalmas tekintéllyel, és kik által, milyen lépcsőfokokon haladva kezdte meg monostoruk és irányzatuk az életét, ⁴hogy eme igazságok őszinte nyilvánosságra hozatala által ők még kitartóbban szerezsek mind a helyet, mind a szent Regula obszervanciáját,³ ⁵amit számukra vagy mások számára Isten kegyelméből kezdeményeztünk; és imádkozzanak értünk, kik fáradhatatlanul viseltük napjaink nehézségeit és a hőséget; ⁶az utolsó leheletig izzadva a szűk és keskeny ösvényen,⁴ melyet a Regula kijelöl,⁵ ⁷míg végre letéve a testnek terhét, örömmel pihenhettek az örök nyugalomban.

1 Az *Exordium Parvum*, avagy *Rövidebb Kezdet*, 1140-1150 körül keletkezett és a ciszterci alapíratok első csoportjába, a három *Exordium* közé tartozik (*Exordium Cistercii*, *Exordium Parvum*, *Exordium Magnum*). Forrás: Keglevich Kristóf, „A ciszterci nagykáptalan és a magyar apátságok a középkorban”, *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok*, 2008/1-2-. 10-11.

Az *Exordium Parvum* fordításához használt szöveg forrása az *Ordo Cisterciensium Refractorum Strictioris Observantiae* központi oldala: <https://www.ocso.org/wp-content/uploads/2016/05/EN-Carta-Caritatis.pdf>

2 A ciszterci elnevezés Cîteaux latin nevéből (*Cistercium*) képzett kifejezés.

3 Magyarul leginkább a „Regula megtartását” kellene fordítani, de meghagytam az angol „observance”-t, mivel az a monasztikus szakzsargonban önmagáért beszélő és fontos kifejezés.

4 Mt 7,14

5 RBen 0.48

Itt kezdődnek a fejezetek

- ¹I. Cîteaux monostorának eredete
- ²II. Hugó legátus levele
- ³III. Cîteaux szerzetesei elindulnak Molesme-ből és Cîteaux-ba érkeznek, valamint a monostor kezdetei
- ⁴IV. Hogyan lett a csalitos apátsággá
- ⁵V. A pápa úr Róbert apát visszatéréséről
- ⁶VI. A pápa úr levele az apát visszatéréséről
- ⁷VII. A legátus rendelete Molesme és a szerzetesek egész ügyéről
- ⁸VIII. Róbert apát úr ajánlólevele
- ⁹IX. Alberik megválasztása Cîteaux első apátjává
- ¹⁰X. A római kiváltság
- ¹¹XI. János és Benedek bíborosok levele
- ¹²XII. Lyoni Hugó levele
- ¹³XIII. Chalon püspökének levele
- ¹⁴XIV. A római kiváltság
- ¹⁵XV. A Molesme-ből érkezett Cîteaux-i szerzetesek alapítólevele
- ¹⁶XVI. A bánatukról
- ¹⁷XVII. Az első apát haláláról és a második előlépéséről, intézkedéseikről és örömeikről
- ¹⁸XVIII. Az apátokról

I. fejezet

¹Cîteaux monostorának eredete

²Az Úr megtestesülésének 1098. évében, a Langres-i püspökségben alapított Molesme-i egyház első apátja, Róbert és a kolostor egyes testvérei ³a tiszteletreméltó Hugóhoz látogattak, aki akkoriban a Szentszék legátusa és Lyon érseke volt, hogy bejelentsék szándékukat, miszerint ⁴életüket Benedek atyánk szent Regulájának felügyelete alatt kívánják élni, s hogy ezt szabadon kifejezhessék, hathatósan arra kérték, hogy támogassa őket és apostoli hatalmával legyen segítségükre. ⁵Kérésük szívélyes fogadtatásra talált, s alapításukat a következő levélbe foglalta.

II. fejezet

¹Hugó levele

²*Hugó, Lyon érseke és az Apostoli Szék legátusa, Róbertnek, Molesme apátjának, és mindazon testvéreknek, kik Istent Szent Benedek Regulája szerint vágyakoznak szolgálni.*

³*Tudtára adatik mindazoknak, kik az anyaszentegyház fejlődésének örvendeznek, hogy te és bizonyos fiaid, a Molesme-i kolostor testvérei, Lyonban színünk elé járultatok, meggyőzván arról, hogy mostantól Szent Benedek legáldottabb Regulájához szigorúbban és tökéletesebben kívánsz ragaszkodni, mit eddig*

fél szívvel és felületesen tartottak meg azon monostorban.⁶ ⁴ Mivel egyértelmű, hogy ezt számos akadály miatt nem lehet teljesíteni a fent említett helyen, arra a következtetésre jutottunk, hogy mindkét fél – nevezetesen az onnan távozók és az ott maradók – java érdekében kedvező, ha más helyet keresel, amit számodra az isteni jószág kijelöl, hol hasznosabban és csöndben szolgálhatjátok az Urat.⁷ ⁵ Ugyanezen alkalommal azt tanácsoljuk a jelenlévőknek – Róbert apátnak, Alberik, Odo, János, István, Letald és Péter testvéreknek és mindazoknak kik ezután a tanácskérés után hozzátok csatlakozva a Regula megtartása mellett döntenek – maradjanak meg ezen szent elhatározásukban. Megparancsoljuk, hogy mindebben kitartsatok; s ezt apostoli pecsétünk lenyomatával az örökkévalóságnak jóváhagyjuk.

¹ Azon fogadalmamat, melyet a Molesme-i monostorban jelenlétben letetttem, Isten és szentjei előtt, megerősítem és kezedbe leteszem; ugyanezen fogadalmat és a stabilitást megtartom e helyen, mit nevezzenek Új Monostornak, engedelmességben neked és utódaidnak, kik majd átveszik helyed a Regulának megfelelően.

III. fejezet

¹ Arról, hogy a Cîteaux -i szerzetesek elindulnak Molesme-ből és Cîteaux-ba érkeznek és a monostor kezdetei

² Miután a hatalom oly megkülönböztetett és oly fontos támogatását megadta, az apát és övéi visszatértek Molesme-be; a

6 Már mint a Molesme-i monostorban.

7 A szerzetességben a csend a misztikus csöndet, az Isten jelenlétében való szemlélődő időzést jelenti. (RBen 6.6; 48.5) „Ha a szavak hirtelen leválnak ajkadról, ha csend borul lelkedre, s ha ez gyakran ismétlődik, akkor tudd, hogy beléptél a hésychia állapotába...” (Ninvei Izsák, VII. század)

szerzetesek testvériségéből pedig a Regula hívei, kik Lyonban a legátussal beszéltek és a monostorból elhívtak, huszonegyen voltak, s kik ezen kedves társaságban, lelkesen Cîteaux pusztasága felé vették útjukat.³ E hely a Chalon-i püspökségben volt, s azokban az időkben ritkán közelített felé ember, a vadon és a tövisbokrok nagysága miatt és mert csak vadállatok lakták.⁸ Megérkezve megállapították, hogy minél megvetésre méltóbb és megközelíthetlenebb hely volt ez a világiaknak, annál alkalmasabb volt a monasztikus szemlélődésre,⁹ melyet képzeletben már előre megformáltak, ezért megérkezésük után – Chalon püspökének¹⁰ és a hely tulajdonosának engedélyével – kivágták a tövisbokrokat és monostor építésébe kezdtek.

⁶ Mikor még Molesme-ben voltak, ezen atyafiak gyakran só-

8 Cîteaux monostora Lotaringiában, Burgundia hercegségében lelt orrhonra, mely a Rómába vezető legfontosabb franciaországi útvonal vidékét is jelentette. A monostor területe a lakóövezeten kívüli völgyben volt. Az *Exordium Parvum* a latin „heremum” kifejezést használja, ami *sivatagot* jelent, ám jól tudjuk, hogy Burgundia nem sivatagos terület. Szent Benedek Regulája megemlíti, hogy csak azok vonulnak a pusztaságba, akik eléggé felkészültek és edzetek a magányos harchoz (RBen 1.5). A sivatag hagyománya az MTörv 32,10 versének képén alapszik, mely „*locus horribilis et vastae solitudinis*”-ről beszél („*Megtalálta a puszta földjén a borzalom és a kietlen sivatag helyén.*”), s mely elem fontos része volt a középkori monasztikus hagyományoknak. A ciszterci tradíció így őrizte meg a Szentírás, a sivatagi atyák és a Regula örökségét.

Az újabb kutatások azonban kétségbe vonták a ciszterci mítosz valóságalapját, s úgy gondolják, csupán lelki, szellemi síkon kell a pusztaságot és annak nehézségeit érteni. Érveik szerint, a XI-XII. században, Burgundiában már nem voltak kietlen, lakatlan, vadonok, s a szöveg keletkezési ideje is későbbi a monostor alapításánál, 1160-1170 között íródhatott, így a „sivatag mítosza” csupán apologetikai eszköz a szerző kezében. Forrás: Urbán Máté, A két Szent Bernát pusztasága és Paradicsoma, in *Micæ mediævales II.*, (szerkk: Péterfi B. – Vadas A. – Mikó G. – Jakab P.), Budapest: ELTE BTK Történelemtudományok Doktori Iskola, 2012., 46-47.

9 Az angol szövegben „*observance*” szerepel, konkrétan kifejezve a monasztikus obszervanciát.

10 Chalon-sur-Saône püspöke feloldotta a szerzetesek stabilitási fogadalmát, hogy elhagyhassák Molesme-t. Forrás: Burton, J. – Kerr, J., *The Cistercians in the Middle Ages*, Woodbridge: Boydell Press, 2011., 10, 16.

hajtoztak egymás közt, felpanaszolva és szomorúan siránkozva azon, hogy micsoda fájdalmat okoznak a szerzetesek atyja, a legáldottabb Benedek szent Regulájának megsértésével, mert ők és más szerzetesek ugyan ünnepélyes ígéretet tettek a Regulának való engedelmességre, mégsem tartották meg, ami által hamis tanúkká váltak; ezért jöttek eme magányosságba, hogy hivatásukat a szent Regula megtartásával gyakorolják– a Szentszék felhatalmazásával.

⁷Ezután Odo úr, Burgundia hercege, elragadtatva szent buzgalmuktól, s a fent nevezett szent római egyház legátusának levele által kérve, saját javaiból befejezte az általuk építeni kezdett fa monostort és bőségesen támogatta őket földdel és lábasjósággal.

IV. fejezet

¹Hogyan lett a csalitos apátsággá¹¹

²Szintén azokban az időkben történt, hogy az apát, ki oda érkezett, a legátus utasítására megkapta a megyéspüspöktől a pásztorbotot és a szerzetesek lelkigondozásának feladatát; s a vele érkező testvérek, ugyanott, vele a Regula szerint stabilitást fogadtak;¹² s az egyház kanonikusan és apostoli felhatalmazással apátsággá növekedett.

11 Az angol „Place Rose”-t nem sikerült szerencsésebben lefordítanom. Valószínűsítem, hogy a szöveg nem rózsákra gondol, hanem a monostor helyének megadását a vadrózsa tüskés szárával igyekszik árnyalni, tovább erősítve a vadon pusztaság ciszterci mítoszát.

12 Vagyis, hogy nem hagyják el monostorukat.

V. fejezet

¹Arról, hogy Molesme szerzetesei aggasztó dolgokat suttogtak a pápa fülébe, hogy Róbert visszatérjen Molesme-be

²Kevés idő elteltével, a Molesme-i szerzetesek – Dom Godfrid beleegyezésével – Rómában, Orbán pápa úr¹³ elé járultak, kérvényezve, hogy Róbertet küldje vissza korábbi helyére. ³A pápát megindította zaklatottságuk, és szót intézett legátusához, a tiszteletreméltó Hugóhoz, hogy az apát lehetőleg térjen vissza, a sivatagot szerető testvérek pedig maradjanak ott békében.

VI. fejezet

¹A pápa úr levele az apát visszatéréséről

²*Orbán püspök, Isten szolgáinak szolgálója, tiszteletreméltó testvérének és szolgatársának, Hugónak, a Szentszék képviselőjének, jó egészséget kívánunk és apostoli áldásunkat küldjük.*

³*Tanácsunkban meghallgattuk a Molesme-i testvérek felháborodását, kik felindultan kérvényezték apátjuk visszatérését.*

⁴*Amint előadták, a szerzetesi obszervancia odalett helyükön, mivel az apát távolléte miatt a környező urak és szomszédság utálatával szembesültek. ⁵A testvérek szava végül arra készítette bennünket, hogy ezen írásba foglalt szavunkat küldjük kegyelmednek, jelezve, örömünkre szolgálna, ha az apátot visszavinné a sivatagból monostorába, amennyiben ez megtehető.*

13 II. Orbán pápa (1088-1099).

⁶Amennyiben ezt nem tudja megtenni, ügyeljen rá, hogy akik a sivatagot kedvelik, ott éljenek együtt, csöndességben, a kolostorban élők pedig megtartsák a Regulát.

⁷A legátus elolvasta az apostoli levelet, egybehívta a tekintélyes egyházi méltóságokat és kiadta az ügyben hozott alábbi határozatát.

VII. fejezet

¹A legátus dekrétuma a Molesme-i és Ciszterci szerzetesek egész ügyében

²Hugó, Lyon egyházának szolgája, legkedvesebb testvérének, Róbertnek, Langres hűséges püspökének, üdvözlét.

³Úgy látjuk, értesíteni kell téged, testvérünket mindarról, amiről a Port d'Anselles-ben tartott beszélgetésen a közelmúltban határoztunk. ⁴A Molesme-i szerzetesek elénk járultak leveleddel, figyelmet kérve helyük leromlásának és elnéptelenedésének, melyet Róbert apát elmozdítása okozott, s kérik, hogy atyjuk adassék vissza nekik; ⁵egyéb esetben nincs remény Molesme békéjének és hallgatagságának helyreállítására, sem pedig korábbi szerzetesi erényeik visszanyerésére. ⁶Godfrid testvér, ki ugyanazon egyház apátjává rendeltetett, szintén megjelent előttünk, mondván, szívesen átadja helyét Róbertnek, mint atyjának, kérve, hogy küldjem vissza Molesme egyházába.

⁷Ezért hallgatva kérésedre és a Molesme-i testvérekére, s újraolvasva a levelet, amit ezen ügyről a pápa út irt nekünk – ki minket kötelezett az elmozdításra és ítékezésre –, továbbá szá-

mos ott jelenlévő egyházi személy – püspökök és mások – tanácsára, elismerve a te jogodat és az övékét, úgy rendelkezünk, hogy visszarendeljük őt a Molesme-i egyházba: ⁸oly bölcs módon, hogy visszatérte előtt menjen Chalomba és pásztori feladatát és pásztorbotját adja vissza testvérünknek, Chalon püspökének kezébe, kinek más apátokhoz hasonlóan fogadalmat tett és engedelmisséget ígért; s bocsássa el az Új Monostor szerzeteseit, felszabadítva és feloldozva hivatásuk alól és a neki, apátuknak és Chalon püspökének tett fogadalmuk és engedelmisségük alól. ⁹Azt is meghagyjuk, hogy az Új Monostor testvérei – kik követték, mikor elhagyta Molesme-t – térjenek vissza vele együtt Molesme-be, a következő feltétellel: a továbbiakban egyikük sem terjeszthet elő kétséget a másik elfogadásával kapcsolatban, kivéve azon eseteket, melyeket az áldott Benedek írt a szerzetesek monostorba történő befogadásáról.

¹⁰Miután a fentieket megcselekedte, visszaküldjük őt kegyelmedhez, hogy visszahelyezze a Molesme-i egyház apátjának; ám oly bölcs módon, hogy ha megszokott állhatatlanságában később bármikor megszökne ezen egyházból, senki sem helyettesítheti őt a fent nevezett Godfrid életében. Mindezt az apostoli fennhatóság jogerejével parancsoljuk.

¹¹Úgy rendelkezünk, hogy mindazon bútorok és tárgyak, amiket a nevezett apát magával vitt, mikor elhagyta a Molesme-i egyházat, s melyekkel Chalon püspökéhez és az Új Monostorba érkezett, sértetlenül maradjanak meg az Új Monostor testvérei számára, kivéve egy bizonyos breviáriumot, melyet másolás céljából Keresztelő Szent János ünnepéig – a Molesme-i testvérek jóváhagyásával – visszatarthatnak.

¹²Ezen határozat megfogalmazásában részt vett Norgaud, Autun püspöke; Walter, Chalon püspöke; Béraud, Macon püspöke; Pons, Belley püspöke; Péter, Tournus apátja; Jarente, Dijon apátja; Gaucerand, Ainay apátja; Péter, pápai kamarás; és sok más tiszteletreméltó és jóhírű férfiú.

¹³Mindazon dolgok alól, amikben az apát megegyezett és ami-

ket végezett, a Cîteaux-i testvérek által ígért engedelmesség alól, melyet ott vagy Molesme-ben tettek neki, s ezen egyház gondja alól Walter úr, Chalon püspöke elbocsátotta és felszabadította ezen egyház apátját, hogy visszatérjen, s bizonyos szerzetesek is vele tartsanak, kik nem kedvelték a sivatagot.

¹⁴Ezen akaratunk és rendelkezésünk által a két apátság békességben és független szabadságában megmaradt. ¹⁵Azonban visszatérte után, az apát az alábbi levelet vitte püspökéhez, hogy az számára védőpajzs gyanánt szolgáljon.

VIII. fejezet

¹Róbert apát ajánlólevele

²Róbert, Langres püspöke, legkedvesebb püspöktársának, Walternak, Chalon egyháza püspökének, üdvözlét.

³Tudatom veled, hogy Róbert testvérünket, kit elköteleztünk a püspökségünkhöz tartozó apátságban, melyet Új Monostornak hívnak, felszabadítottuk a nekünk ígért engedelemesség alól, Hugó érsek úr rendelkezése szerint. ⁴Ő maga pedig elbocsátotta és felszabadította a neki tett ígéret és hivatásuk alól azokat a szerzeteseket, akik úgy döntöttek, hogy a nevezett Új Monostorban maradnak. ⁵Ne félj tehát most már üdvözölni és tisztelettel bánni vele. Búcsúzom.

IX. fejezet

¹Alberik megválasztásáról, Cîteaux első apátjává

²Cîteaux egyháza, megözvegyülve pásztorától, a Regula szerint egybegyült és megválasztott egy bizonyos Alberik testvért, hogy apátja legyen; tanult férfi volt, jól ismerte Isten és ember dolgait, a Regula és a testvérek szerelmese volt, ki hosszú ideje betöltötte Molesme egyházában a perjeli tisztséget, ahogy emitt is, s ki sokat fáradozott és munkálkodott, hogy a testvérek eljussanak Molesme-ből erre a helyre; s akinek ez ügy szerelméért sok bántást, ütést, elzárást kellett viselnie.

X. fejezet

¹A római kiváltságról

²Miután a fent nevezett Alberik nagy ellelnállást követően elfogadta a pásztori megbízást, a csodálatosan előrelátó ember azon gondolkodott, vajon milyen szörnyű viharok tépázhatják és rengethetik meg a rábízott házat; a testvérekkel történt megbeszélést követően, a jövőre vonatkozó óvintézkedésként, két szerzetest küldött Rómába, János és Illboduszt, hogy kérjék meg Paszkál pápa urat, hogy egyházukat vonja apostoli védőszárnya alá, hogy zavartalan csöndet teremtsen és védelmet biztosítson bárki – laikus vagy egyházi személyek – külső befolyásával szemben.

³E testvérek, a korábban említett Hugó érsek; valamint János és Benedek római bíborosok;¹⁴ továbbá Walter, Chalon püspökének pecsétetes leveleire támaszkodva Rómába mentek, majd haza is tértek, visszahozva tőle az apostoli kiváltságot, részletes leírással, az apát és társai kérésének megfelelően – ez még azelőtt történt, hogy Paszkál pápát, bűnéért bebörtönözte a császár.¹⁵

⁴Helyénvalónak ítéltük ebben a kis műben eme leveleket, valamint a római kiváltság szövegét utódainkra hagyni, hogy megértsék, mily nagy tanácsvégzés és hatalom alapította egyházukat.

XI. fejezet

¹János és Benedek bíborosok levele

²*Paszkál pápa úrnak és atyának, kit mindenütt nagy dicsérettel magasztalunk, János és Benedek, mindenben szolgálatodra.*

³*Tiéd a kormányzás joga, valamennyi egyház védelmére, s hogy az igaz kérelmezők felé kiterjeszd kezedet, s tiéd az igazságszolgáltatás, mely által a keresztény vallásnak növekedni kell; odaadással könyörgünk neked, atyánknak, kegyeskedj füledet e levél hordozói felé fordítani, kiket tanácsunkra Szent*
*ségedhez küldött néhány vallásos jámbor.*⁴*Azt kéri, hogy fo-*

¹⁴ A közelebről nem ismert Benedek és Gubbiói János bíborosok 1100 szeptemberében látogattál meg az Új Monostort.

¹⁵ IV. Henrik német-római császár, 1111-ben, katonai erővel kényszerítette II. Paszkál pápát császárrá koronázására. Így született meg a *Sutri konkordátum*, mely azonban lázadásokat váltott ki. A feldühödött császár börtönbe záratta a pápát, majd kikényszerítette a koronázást. II. Paszkál pápa 1111 végén, Bécsben kiközösítette a császárt és az 1112-es Lateráni Zsinaton semmisnek mondta ki a konkordátumot.

gadd el a határozatot, mit elődödtől, az áldott emlékü Orbán pápa úrtól szerzetesi csöndjük és stabilitásuk vonatkozásában kaptak, s amely határozatot az akkoriban törvényes lyoni érsek és más püspöktársak, közöttük és a Molesme-i apátság között – mit szerzetesi obszervanciájuk miatt hagytak oda – meghatározott, s e határozat a te tekintélyed kiváltságán keresztül mindörökre sérthetetlen maradjon. ⁵Mert igaz monasztikus obszervanciájukat láttuk és annak szemtanúi vagyunk.

XII. fejezet

¹Lyoni Hugó levele

²*A Főtisztelendő Paszkál pápa úrnak és atyának, Hugó, Lyon egyházának szolgálója, mindenben alázatos szolgálataira.*

³*A jelen levelet vivő testvérek innen indultak hozzád, magaságos atya; és mivel egyházmegyénkben, nevezetesen Chalon püspökségében élnek, arra kértek, hogy e levéllel ajánljam őket alázatosan Szentségednek.*

⁴*Tudd, hogy egy bizonyos Új Monostor nevű helyről származnak, s apátjukkal együtt elhagyták Molesme egyházát, hogy amott szigorúbb és magányosabb életet éljenek, az áldott Benedek Regulája szerint, melyet eltökélten megtartanak, s elhagyták bizonyos monostorok szokásait, úgy ítélve, hogy azok túl könnyedek és nem jelentenek nagy terhet. ⁵Ennek eredményeképp a Molesme-i egyház és más szomszédos testvérek nem szüntek meg bajt keverni és zaklatni őket, számolva azzal, hogy a világ szemében e szerzetek lenézettek és megvetettek lesznek, kik éppoly egyedülállók, mint újszerűek. ⁶Ezért alázatosan és bizalmasan azért könyörgünk hozzád, atya, és vágyakozva ké-*

rünk, s fogadd kedvesen, ahogy szoktad, kik az Úr után beléd vetik minden bizalmukat, és kik apostoli hatalmadhoz menekültek; ⁷ hogy hatalmadból eredő kiváltsággal védelmezd őket, és szabadítsd meg őket és helyüket a bajtól és nyugtalanságtól. ⁸ Mert mint Krisztus szegényei, vagyon vagy hatalom híján nem tudnak védekezni vetélytársaikkal szemben, s reményük egyedül Isten és irántad való ragaszkodásukban rejlik.

XIII. fejezet

Chalon püspökének levele

¹ Tisztelt atyjának, Paszkál pápának, Walter, Chalon püspöke: üdvözet és hódolat.

² Minthogy Szentséged azt akarja, hogy a hűségesek fejlődjenek az igaz vallásban, ezért nem célszerű számukra nélkülözni védelmedet és vigaszod melegségét. ³ Ezért alázatosan arra kérünk, elődöd határozatával, valamint Lyon érsekének, az Apostoli Szék akkori képviselőjének, püspök társainak és apátjainak határozatával és rendeletével összhangban hagyd jóvá azt – mi magunk is jelen voltunk és a többiekkel ratifikáltuk –, hogy a testvérek, szigorúbb élet iránti vágyukban, szent emberek tanácsára távoztak Molesme egyházából. ⁴ Isten tőlük eredő szerető kedvessége helyzetetett püspökségünkbe, kik e levelet hordozták, s most színed előtt állnak. ⁵ Kérünk továbbá, hatalmad előjogán erősítsd meg, hogy az a hely örökre szabad apátság maradjon, ugyanakkor megmentve a kanonikus tiszteletet személyünk és utódaink iránt. Az apát is, kit azon helyre rendeltünk, valamint a többi testvér, komolysággal kéri tőled jóváhagyásodat szeretetteljes kedvességedtől, nyugalmuk zálogaként.

XIV. fejezet

A római kiváltság¹⁶

¹*Paszkál püspök és Isten szolgálóinak szolgálója, a tiszteletreméltó Alberiknak, az Új Monostor apátjának, Chalon egyházmegyében, valamint utódainak, akik a Regula szerint fogják követni: mindörökké.*

²*Azon vágy, mely vallásos elhatározásra és lelkek megmentésére vonatkozik – ha Isten a szerzője –, késedelem nélkül teljesüljön. ³Így tehát az Úrban legjobban szeretett fiaim, akadály nélkül elfogadjuk kéréseket valamennyi kívánságát, és atyai szívvel méltatunk szerzetesi obszervanciátokért. ⁴Ezért úgy határozunk, hogy a hely, ahol szerzetesi csöndben éltek, védesen meg és legyen szabad minden halandó fenyegetéstől, hogy ott mindörökké apátság álljon, és élvezze az Apostoli Szék különleges védelmét – ezzel egyúttal megőrizve Chalon egyháznak kánoni tiszteletét is. ⁵Ezen rendeletünkkel megtiltjuk, hogy bárki megváltoztassa életetek állapotát, monostorotok bármely szerzetesét befogadja vagy csellel avagy erőszakkal zaklasson.*

⁶*Megerősítjük és dicséretesnek látjuk testvérünk, Lyon érsekének – ki abban az időben az Apostoli Széket képviselte – más püspökökkel és egyházi személyekkel hozott döntését, apostoli elődünk, II. Orbán határozatával egybehangzóan. ⁷Ezért legyetek engedelmesek, ó legszeretettebb, Krisztusra vágyakozó gyermekeim, kik közül néhányan elhagytátok a világ széles útjait, néhányan pedig egy kevésbé kötött monostor kevésbé keskeny útját hagytátok hátra. ⁸Azért, hogy mindinkább méltókká*

16 A Rend e dokumentuma vallástörténeti szempontból is kiemelten fontos, mivel megőrizte II. Paszkál pápa *Privilegium Romanum* kezdetű bulláját (1110). Forrás: Puskely Mária, *Kétezer év szerzetessége, I.*, Budapest: Dinasztia Kiadó-ház, 1998., 237.

legyetek erre a kegyelemre, szívetekben törekedjete mindig Isten félelmére és szeretetére, hogy megszabadulva a világ tömkelegétől és örömeitől, az elme és lélek minden erejével, mind jobban sóvárogjatok örömet szerezni Istennek. ⁹ Ennek megfelelően, ha később bármely érsek, püspök, császár vagy király, koronaherceg, herceg vagy gróf vagy vikomt, bíró vagy más személy, egyházi vagy világi ismeri ezen alkotmányozó okiratot és megszegni próbálja, és háromszori figyelmeztetés ellenére sem változtat szándékán; ¹⁰ fosszák meg rangjától és méltóságától; elkövetett gonoszságáért tudja magát méltónak Isten ítéletére; zárasson ki Istenünk és Urunk Jézus Krisztus szent testének és vérének közösségéből, és szenvedjen szigorú bosszút az utolsó ítéletkor. ¹¹ Ám mindazok, kik igazságosan foglaltoskodnak azon a helyen, már most megkapva a jócselekedetek gyümölcsét, találjanak örök békességet a szigorú bíró színe előtt.

XV. fejezet

¹ A Molesme-ből érkezett Cîteaux-i szerzetesek törvényei

² Ezután az apát és testvérei, azon a helyen, ügyelve kötelességeikre, egyhangúlag szabályba foglalták az áldott Benedek Regulájának megtartását, elutasítva mindent, mi a Regula megtartása ellen való volt, nevezetesen köpönyegeket, szörme ruhákat, len ingeket, csuklyákat, gatyákat, fésűket, ágytakarókat, ágymatracokat, a refektóriumban megannyi ételt, úgy a sertészsírt és mindent, mi a Regula tisztaságával ellentétes volt. ³ Ezáltal életük egész folyamát a Regulának alárendelve, élethosszig, mind egyházi, mind egyebek megtartásában a Regula által kö-

vetett lábnyomokhoz igazították. ⁴ Így megválva a régi embertől, felöltötték az új embert.¹⁷

⁵ Mivel sem a Regulában, sem Szent Benedek élettörténetében nem olvasták, hogy tanítójuk valaha is rendelkezett volna templomokkal, oltárokkal, adományokkal vagy temetési díjakkal, másoktól szedett tizedekkel, kemencékkel vagy malmokkal, avagy nőszemély valaha is monostorba lépett volna, vagy ott nőtestvérén kívül bárkit eltemetett volna; ők is minderről lemondtak, kijelentve: ⁶ ahol az áldott emlékü Benedek atyánk azt tanítja, hogy a szerzetesnek el kell szakadnia a világi életmódtól, ott világosan tanúságot tesz arról, hogy ilyesmiknek egyáltalán nem szabad helyt adni a szerzetesek életmódjában, kiknek törekedniük kellene nevük eredete szerint mindettől elmenekülni.

⁷ Arról is szóltak, hogy a szent atyák – kik a Szentlélek eszközei voltak, kiknek szabályait szentségtörés megszegni –, a tizedet négy részre osztották: nevezetesen egyet a püspöknek, egyet a plébánosnak, egy tizedet az egyházba érkező vendégeknek, özvegyeknek és az éhező szegényeknek, egytizedet az egyház karbantartására szántak. ⁸ Mivel ezekbe a szerzetes – ki saját földjét birtokolja, saját munkájából és haszonállataiból él – nem számít bele, mindezeket elutasították, mint mások kiváltságainak jogtalan elbitorlását.

⁹ Miután visszautasították eme világ gazdagságát, íme Krisztus új katonái – szegények a szegény Krisztussal¹⁸ – megvitatták, milyen tervvel, milyen eszközzel, miként vezetve lennének képesek biztosítani eme életüket, valamint azon szegényekét és gazdagokét, kiket a Regula szerint mint magát Krisztust kel-

17 Kol 3,10

18 A szegénység *Clairvaux-i Szent Bernát* monasztikus teológiájában is hangsúlyosan szerepel majd. Forrás: Fejérdy Judit Mónika O. Cist., *Krisztus test szerinti ismeretétől – Krisztus lélek szerinti ismeretéig*, (kézirat: doktori disszertáció), Budapest: Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Kar, 2006., 176.

lett üdvözölniük.¹⁹ Ezután határozatot hoztak, mely szerint – a püspök engedélyével¹⁰ – szakállas laikus testvéreket fogadtak, életükben és halálukban úgy bánva velük, mint magukkal, azt leszámítva, hogy nem lettek szerzetesek, hanem bérmunkások voltak;²⁰ mivel közreműködésük nélkül a nappalra és éjszakára vonatkozó rendelkezéseket nem tudták volna maradéktalanul megtartani; ¹¹ továbbá a lakott vidéktől távolabb eső, adományként kapott földterületeket, szőlőket, réteket, erdőket, patakokat, melyek saját használatú malmaikat hajtották, és melyekből halásztak, valamint a lovakat és a lábasjóságokat e férfiak nélkül nem tudták volna művelni. ¹² A legkülönbélebb helyeken fejlesztették a mezőgazdaságot, ezért majorságokat hoztak létre,²¹ s úgy határoztak, hogy ezekért a nem szerzetes laikus testvérek feleljenek,²² mivel a Regula szerint a szerzeteseknek a monostorban kellett lakniuk. ¹³ Azt is tudták, hogy az áldott Benedek nem városokban, hanem lakott területektől távol emelte monostorait, s megfogadták, hogy ebben is követik példáját. ¹⁴ És mivel monostorait ő tizenkét szerzetessel és melljük egy apáttal állította, úgy döntöttek, hogy ők is így járnak el.

19 A szöveg a Szent Benedek regulájában oly sokszor hangoztatott vendéglátás hagyományára gondol, mindazokra, kik a monostorba vendégként érkeznek. „*Minden érkező vendéget úgy fogadjanak, mint magát Krisztust...*” (RBen 63.1), továbbá: RBen 31.9; 53., 56. fejezet; 58.4; 61.1, 5, 6, 10.

20 A szöveg a *conversus*-okról beszél, akik erkölcsileg megtért laikusok voltak (a köznyelvben *paraszttestvérek*), kiket bérmunkára fogadtak fel. A *conversus*ok csak egyszerű enegedelmességi fogadalmat tettek, a szerzetesekétől eltérő ruházatot viseltek, imájuk is egyszerűbb volt, nem számítottak szerzetesnek, de a monostor közösségébe sorolták őket, a monostorhoz tartozó *grangiák*ban (major, munkatelep) laktak, és kiváltsággént szakállat viselhettek.

21 A fent említett *grangiákat*.

22 Szintén a fent említett *conversus*-ok.

XVI. fejezet

¹Bánatukról

²Isten emberének, az apátnak és övéinek némi csüggedtséget okozott, hogy csak ritkán vetődött feléjük valaki, hogy kövesse őket. ³E szent emberek, kik mennyei sugalmazásra jutottak az erények eme kincses tárához, buzgón vágyakoztak azt tovább adni utódoknak, hogy sokak váltságára szolgáljanak. ⁴Ám szinte mindenki, aki ismerte szokatlan és hallatlanul kemény életüket, elkerülte őket és igyekezett magát távol tartani testben, lélekben és szakadatlan álmélkodott állhatatosságukon. ⁵Azokban Isten kegyelme, ki övéit erre a lelki hadviselésre ösztönözte, nem szűnt meg észrevehetően fejleszteni és tökéletessé tenni mindezt, sokak javára, amint az a következőkből látható lesz.

XVII. fejezet

¹Az első apát halála, a második megválasztása, intézkedéseik és örömük

²Alberik, az Úr embere, ki kilenc és fél esztendeig boldogan és jól edzette magát Krisztus iskolájában, a Regula engedelmességében, Krisztushoz tért, megdicsőülve hitben és erényekben, s kiérdemelve, hogy áldottá váljon Istennél, az örök életben. ³Utódja, egy István nevű testvér lett, születésére néz-

ve angol; ki a többiekkel együtt Molesme-ből jött, s a Regula és a hely szerelmese volt. ⁴Apátsága idején a testvérek megtöltötték a tartomány hercegének vagy bármely más úrnak, hogy egyházukban – ahogy azt korábban ünnepélyesen tették – törvényt tartsanak. ⁵Azután, hogy Isten házában, ahol éjjel-napal szolgáltak neki, ne maradjon a büszkeségnek vagy gőgnek még utóíze sem, avagy bármi, ami önként vállalt szegénységüket – az erények örét – bármikor megronthatná, úgy határoztak, hogy nem tartanak sem arany, sem ezüst keresztet, csak festett fából készületeket, nem lesznek gyertyatartóik, egyetlen darab vas kandlebrán kívül; nem lesznek kazuláik, csak közösanyagból vagy lenből, nem lesz se arany, ezüst vagy selyem albájuk vagy amicéjük, csak len. ⁶Hasonlóan a tunikákat, dalmatikákat, kópákat, mantelettákat egyként elutasították.²³ ⁷Ám a kelyheket, ha csak lehetett – ugyan nem az aranyból, de lehetőleg aranyozott ezüsből valókat – megőrizték, s csak a stólák és manipulusok lehettek selyemből, de azok is aranyozás nélkül. ⁸Az oltárkelméket illetően úgy határoztak, hogy lenből kell lenniük, arany, ezüst és képi díszítés nélkül.²⁴ ⁹Ezekben az időkben egyházuk gyarapodott földekkkel, szőlőkkel, rétekkel és majorokkal, ám a szerzetesek obszervanciája sem fogyatkozott. ¹⁰Isten meglátogatta azt a helyet, a kétségbeesés kapujából hozzá könyörgőkre, a naponként hozzá sírókra és hosszan hozzá sóhajtozókra árasztva irgalmasságát, kik majdhogynem teljesen utódok nélkül voltak. ¹¹Egyszer csak, Is-

23 Cîteaux első szerzetesei – szembe menve a kor szokásával, mely például a Cluny-i apátságban teljeseget ki – nem csak a tárgyi feltételekben, de lelkiességükben is visszatértek a legegyszerűbb formákhoz és tartalmakhoz. „...az első ciszterciek erősen lerövidítették a zsolozsmát, és a többi liturgikus szolgálatot is gyökeresen leegyszerűsítették, (...) Harding Szent István és testvérei fáradhatatlanul azon dolgoztak, hogy a liturgia eredeti tisztaságát helyreállítsák.” Forrás: Lékai Lajos, *A ciszterciek*, Budapest: Szent István Társulat, 1991., 242.

24 Szent Bernát „a képi ábrázolást ezért csak a világi templomokban tartotta helyénvalónak, a monostorokban, véleménye szerint, csak akadályozza a szerzeteseket az elmélyülésben”. Forrás: Egres Odo, *Szent Bernát élete és tanítása*, Budapest: Szent István Társulat, 1990., 28.

ten kegyelméből, oly sok klerikus, tanult, nemes és laikus, hatalmas világi és hasonlóan nemes férfi támadt egyházukban, hogy mintegy harmincan léptek be együtt novíciusnak, és oly jól küzdöttek saját gonoszásaik ellen és saját rossz szellemük csábításaival, hogy mind befejezték próbaévüket. ¹² Példájuk ösztönzésére, látva, hogy amit korábban lehetetlennek hittek – a Regula megtartását –, az valóban és valóságosan lehetséges, idősek és fiatalok, a világ minden részéből futva érkeztek, hogy büszke nyakukat Krisztus édes igájába hajtva, ²⁵ lelkesen szeressék a Regula kemény és szigorú előírásait, és csodálatos örömben erősítsék eme egyházat.

XVIII. fejezet

¹Az apátságokról

² Ezután különféle püspökségekben létesítettek apátságokat és nyolc esztendő leforgása alatt, az Úr bőkezű és hathatós áldásával olyannyira gyarapodtak, hogy a közvetlenül Cîteaux monostorából létesítettek és az azokból eredők száma tizenkettőt tett ki.

25 RBen 58.15-16